

Василь КОЗІЙ

викладач відділу підготовки прокурорів
з підтримання державного обвинувачення в суді
Національної академії прокуратури України,
старший радник юстиції
k_vasilisk@ukr.net

УДК 343.11

ПРЕЮДИЦІАЛЬНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ВИДІЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Об'єднання і виділення кримінальних проваджень – важливий інститут кримінального процесуального законодавства України, оскільки є засобом вирішення завдань кримінального судочинства, сформульованих у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України). Від правильного та вчасного його застосування залежать усебічність, повнота і неупереджене дослідження обставин кримінального правопорушення органами досудового розслідування та результати судового розгляду кримінальних проваджень, і як наслідок – ефективність кримінального судочинства України. За допомогою цього інституту досягається правильне визначення обсягу повідомленої особі підозри і обсягу кримінального провадження в цілому.

Із набранням чинності КПК України 2012 року в кримінальному судочинстві України відбулися значні зміни. Зокрема, посилено змагальність, запроваджено інститут слідчого судді, який здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні; скасовано дослідчу перевірку та стадію порушення кримінальної справи, замість яких передбачено невідкладне, не пізніше 24 годин, внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР); запроваджено інститут угод тощо.

На відміну від КПК України 1960 року, чинний Кодекс є значно прогресивнішим, що позначилося і на інституті об'єднання та виділення кримінальних проваджень. Зокрема, останній передбачає безальтернативне (обов'язкове) виділення кримінальних проваджень при укладенні угод, а також можливість об'єднання матеріалів досудових розслідувань, у яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами); єдиним суб'єктом, уповноваженим на об'єднання або виділення матеріалів досудового розслідування, є прокурор [1].

Питання, пов'язані з об'єднанням і виділенням кримінальних проваджень (справ), досліджувались багатьма науковцями, серед яких: І.С. Биховський, С.О. Денисов, Д.В. Дробінін, В.С. Зеленецький, І.Ю. Потьомкін, В.А. Рязанцев, М.С. Токарева, С.А. Тумашов, Д.А. Черкасов, Ш.Ф. Шарфутдінов. Однак їхні дослідження стосувалися КПК 1960 року та кримінального процесу Російської Федерації. Окремі питання щодо об'єднання і виділення кримінальних проваджень містяться у працях таких правознавців, як: Ф.Г. Бурчак, В.В. Вапнярчук, В.М. Варцаба, І.В. Вернидубов, Н.С. Гамаюнов, В.М. Григор'єв, О.В. Єні, І.М. Козьяков, Я.Ю. Конюшенко, Л.М. Лобойко, В.Т. Ма-

ляренко, М.М. Михеєнко, В.В. Молдован, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, О.М. Толочко, М.С. Туркот, Л.Д. Удалова, В.П. Шибіко, В.М. Юрчишин та інші.

Разом із тим практично не дослідженими залишаються питання, пов'язані із застосуванням інституту об'єднання і виділення кримінальних проваджень при застосуванні нових інститутів кримінального судочинства. Зокрема, об'єднання і виділення кримінальних проваджень при укладенні угод, при притягненні до відповідальності юридичної особи у кримінальному провадженні, при висуненні прокурором додаткового обвинувачення в суді. Це стосується також і преюдиціальності судових рішень при виділенні кримінальних проваджень.

Однак у випадках, коли стосовно одних підозрюваних чи обвинувачених матеріали досудового розслідування (кримінального провадження) виділені в окреме провадження та у подальшому судом ухвалено обвинувальні вироки, які набрали законної сили, а щодо інших, які вчинили злочини спільно із засудженими, кримінальне провадження розглядається судом, виникає питання про те, яке значення такі вироки мають для кримінального провадження, що розглядається, як вони можуть бути використані у доказуванні вини особи, провадження стосовно якої розглядається судом, тобто чи мають вони преюдиціальне значення, і якщо так, то яке.

Метою цієї статті є з'ясування преюдиціального значення вказаних вироків.

У перекладі з латині термін «преюдиція» (*praejudicium*) означає «вирішення питання наперед; заздалегідь прийняте рішення» і походить від римського права, якому відомі преюдиціальні позови (*actiones prejudiciales*). Такі позови подавалися для того, щоб винесене судом рішення набувало юридично обов'язкової сили при розгляді судом у майбутньому іншої справи (наприклад, порушувався спір про володіння речю, вирішення якого потім враховувалося при вирішенні спору про право власності на цю саму реч) [2, 23].

Відповідно до пояснення, наданого у Великому юридичному словнику, термін «преюдиція», або «преюдиціальність», оз-

начає, що всі суди, які розглядають справу, повинні приймати без перевірки і доказів факти, встановлені рішенням або вироким суду, що набули законної сили [3, 483].

А.Г. Горелікова вказує, що у вітчизняному дореволюційному судочинстві термін «преюдиція» був запозичений з французького процесуального права і використовувався у значенні «передсудимість», тобто визначення в законах певних питань, які суд не мав права розглядати [4, 13].

М.О. Тузов зазначає, що преюдиція задалегідь забезпечує суб'єктів правовідносин вже готовими аргументами у вигляді встановлених обставин, доказів і висновків із розглянутих справ. Це забезпечує оптимізацію судового процесу, в тому числі економію сил і часу суду в розгляді та вирішенні справи [5, 93].

Наприклад, у ст. 90 КПК РФ передбачено, що обставини, встановлені вироким або іншим рішенням суду, що вступило в законну силу, прийнятим у рамках цивільного, арбітражного чи адміністративного судочинства, визнаються судом, прокурором, слідчим, дізнавачем без додаткової перевірки. При цьому такі вирок або рішення не можуть наперед вирішувати винуватість осіб, які не брали раніше участь у кримінальній справі, що розглядається [6, 93].

За часів дії КПК 1960 року науковці висловлювали різні думки щодо преюдиціальності судових рішень у кримінальному судочинстві. Наприклад, М.К. Треушніков вважав, що преюдиціально встановлені факти звільнюються від доказування, тому що вони разом з об'єктивною істинністю вже встановлені в рішенні чи вироким суду, що набрав законної сили, і відсутня будь-яка необхідність їх нового встановлення, тобто піддавати сумніву істинність та стабільність судового акта, що набрав законної сили [7, 43].

Я.О. Мотовіловкер вказував, що у формуванні своїх висновків суд не зв'язаний ніякими раніше винесеними рішеннями [8, 124–125].

На думку Ю.М. Грошевого, суд має винести вирок на власне переконання, але оскільки ним відкинута преюдиція, то цей вирок набуває законної сили після перевірки вищим судом обох вироків [9, 117].

В.В. Масюк висловлював думку про те, що факти преюдиціального характеру не повинні ставитися під сумнів, оскільки інакше нівелюється авторитет актів судової влади [10, 217].

І.Л. Петрухін стверджував, що суд, який розглядає кримінальну справу, пов'язану з раніше вирішеною кримінальною чи цивільною справою, повинен мати можливість винести вирок за своїм внутрішнім переконанням, навіть якщо це і суперечить вироку (рішенню) суду, що вступив у законну силу. Однак вирок, яким відкинута преюдиція, не набуває законної сили доти, доки вищий суд не перевірить обидва вирокі і не вирішить питання про те, який з них правильний [11, 360].

В.О. Навроцький вказує, що існує презумпція правильності кримінально-правової кваліфікації, яка ґрунтується на припущенні, що всі особи, які здійснюють кримінально-правову оцінку діяння, виконують свої повноваження сумлінно, мають належний рівень фахової підготовки. Вчений також зазначає, що встановлено процесуальний порядок кваліфікації, якого дотримуються, а тому кваліфікація, виражена у процесуальних документах, які набрали чинності, вважається правильною до того часу, поки відповідний документ не буде змінений чи скасований в установленому законом порядку [12, 98–99].

Якщо розглядати міжгалузеву преюдиціальність судових рішень у кримінальному провадженні, то слід погодитися із висновками В.В. Вапнярчука, який на підставі аналізу судових рішень, прийнятих у кримінальному та некримінальному провадженнях, дійшов висновків, що, зважаючи на особливості процедури доказування в різних видах судочинства, в кримінальному провадженні можуть бути прийняті судом як преюдиціальні лише факти про наявність або відсутність якоїсь події, встановленої в порядку некримінального (наприклад, цивільного) судочинства. Це не можуть бути дані про її кваліфікацію як протиправної, оскільки остання в аспекті кримінального закону можлива тільки під час здійснення кримінального провадження. Висновок суду про накладення цивільно-правової або іншої некриміналь-

ної відповідальності на певну особу не може наперед вирішувати питання про її винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, оскільки його вирішення можливе лише в обвинувальному вирокі кримінального суду в межах процедур, передбачених кримінальним процесуальним законом, що містять більш суворі вимоги саме до доказування винуватості особи [13, 138].

Проте в умовах змагальності кримінального провадження та безпосередності дослідження доказів із пропозицією про перегляд обох вироків та можливості преюдиціального значення вирок, в якому інших осіб засуджено за вчинення злочинів із особою, матеріали досудового розслідування чи кримінального провадження стосовно якої виділені в окреме провадження для останнього, не можна погодитися.

У КПК України можливість застосування преюдиції передбачено лише у ст. 90, відповідно до якої рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів. Особливістю такої преюдиції є те, що йдеться не про обов'язковість встановлених в судовому рішенні фактів, а про обов'язковість самого судового рішення, яким встановлено порушення прав людини і основоположних свобод.

Незважаючи на відсутність чіткого нормативного закріплення окремою нормою преюдиціальності судових рішень у кримінальному судочинстві, преюдиціальність судових рішень має місце, коли вироком підтверджується факт попереднього засудження особи для визначення наявності судимості та/чи таких кваліфікуючих ознак в діях особи, як вчинення злочину повторно і вчинення злочину особою, раніше засудженою за вчинення певних злочинів.

Раніше ухвалені обвинувальні вирокі щодо особи є преюдиціальними, оскільки підтверджують факт її засудження. Проте такі вирокі не можуть бути преюдиціальними для підтвердження вчинення нею но-

вих злочинів, а також для підтвердження вчинення злочинів іншими особами.

Кримінальний процесуальний закон стосовно преюдиціальності судових рішень у кримінальному провадженні, по суті, містить колізію між загальною засадою кримінального провадження – обов'язковістю судових рішень, яка означає, що вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному КПК України, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України (ч. 2 ст. 21 КПК України), та загальною засадою кримінального провадження – безпосередністю дослідження показань, речей і документів судом (ст. 23 КПК України), а також способом оцінювання доказів – за внутрішнім переконанням судді. Так, ст. 94 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жодний доказ не має наперед встановленої сили.

З огляду на наявність двох останніх вказаних вище положень закону можна дійти висновку про те, що вирок суду стосовно осіб, яких засуджено за вчинення злочинів спільно з особою, кримінальне провадження щодо якої раніше було виділено в окреме провадження та розглядається судом, заздалегідь не повинен мати жодного преюдиціального значення для такого кримінального провадження.

Умовно преюдиціальне значення такі вирокі можуть мати лише у випадках, коли особа, щодо якої розглядається кримінальне провадження, повністю погоджується із обвинуваченням та провадження розглядається без дослідження доказів, які ніким не оспорується, або якщо йдеться про розгляд судом укладеної угоди про визнання винуватості чи про примирення, або якщо вирішується питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, якщо вона проти цього не заперече.

Натомість у всіх випадках, коли особа не визнає вчинення злочину з іншими особами, яких вже засуджено, її вина підлягає доведенню в загальному порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, а всі докази, надані прокурором, мають бути досліджені в судовому засіданні.

Більше того, якщо досліджені докази не доводять її вини у вчиненні інкримінованого злочину, ухвалення відповідного рішення має бути підставою для перегляду вироків стосовно раніше засуджених осіб за нововиявленими обставинами.

Питання про преюдиціальність не тільки обвинувальних вироків, якими осіб засуджено за вчинення злочинів з особою, провадження щодо якої було виділено в окреме та яке розглядається судом, але і виправдувальних вироків, а також ухвал суду про звільнення осіб від кримінальної відповідальності та вироків на підставі угод має вирішуватися аналогічним чином.

Водночас при ухваленні таких вироків суд у них повинен зазначати, що особою вчинено злочини разом із іншою особою, матеріали досудового розслідування чи кримінального провадження стосовно якої виділені в окреме провадження.

Можливості оскарження такого вироку особою, провадження щодо якої виділено в окреме, законом не передбачено, оскільки провадження стосовно неї не розглядалося, питання про її винуватість не вирішувалося та покарання не призначалося. У випадку подальшого направлення обвинувального акта щодо такої особи до суду вона може як повністю визнати вини у вчиненні інкримінованих злочинів, так і визнати її частково або не визнати взагалі та стверджувати, що інші засуджені особи її обмовили. Але при цьому необхідно додатково враховувати, що при постановленні судом таких ухвал та при затвердженні судом вироків на підставі угод докази не досліджуються, тому можливість умовної преюдиціальності таких судових рішень в умовах змагального кримінального провадження викликає навіть значно більше сумнівів, ніж при ухваленні обвинувальних вироків, у яких судом докази досліджувалися.

У разі іншого вирішення питання преюдиціальності судових рішень у кримі-

нальному провадженні щодо особи, яка обвинувачується у вчиненні злочинів разом із особами, яких вже засуджено, розгляд такого кримінального провадження судом стає простою формальністю, адже тоді всі

обставини, які підлягають доказуванню, вже встановлені наперед, і їх оцінка не може бути змінена порівняно з тими, що вже встановлені судом у попередньому вирокі чи ухвалі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. *Иоффе О.С.* Основы римского гражданского права / О.С. Иоффе, В.А. Мусин. – Л.: Изд-во Ленинградского государственного университета, 1975. – 156 с.
3. Большой юридический словарь / под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2001. – 704 с.
4. *Гореликова А.Г.* Преюдиция в уголовном процессе Российской Федерации: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.Г. Гореликова. – М., 2010 – 29. с.
5. *Тузов Н.А.* Мотивирование и преюдиция судебных актов: моногр. / Н.А. Тузов. – М.: РАП, 2006. – 152 с.
6. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: Закон РФ от 18 декабря 2001 года № 174-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/12125178>
7. *Треушников М.К.* Доказательства и доказывание в советском гражданском процессе / М.К. Треушников. – М.: МГУ, 1982. – 160 с.
8. *Мотовиловкер Я.О.* О пределах судейской независимости при установлении фактов и применении права по уголовному делу / Я.О. Мотовиловкер // Советское государство и право. – 1986. – № 5. – С. 124–127.
9. *Грошевой Ю.М.* Сущность судебных решений в советском уголовном процессе / Ю.М. Грошевой. – Х.: Вища школа, 1979. – 144 с.
10. *Масюк В.В.* Розсуд суду щодо оцінки преюдиціальних обставин / В.В. Масюк // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – Вип. 46. – С. 212–218.
11. Теория доказательств в советском уголовном процессе / под ред. Н.В. Жогина. – М.: Юридическая литература, 1973. – 732 с.
12. *Навроцький В.О.* Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В.О. Навроцький. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.
13. *Вапнярчук В.В.* Сутність преюдиціальних фактів та їх значення для кримінально-процесуального доказування / В.В. Вапнярчук // Публічне право. – 2013. – № 4 (12). – С. 135–142.

Василь КОЗІЙ

ПРЕЮДИЦІАЛЬНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ВИДІЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті висвітлено питання преюдиціальності (обов'язковості) судових рішень у кримінальному провадженні при застосуванні виділення кримінальних проваджень. Вказано про неможливість преюдиціального значення вироків та інших судових рішень, якими осіб визнано винними у вчиненні кримінальних правопорушень із іншими особами, провадження стосовно яких виділені в окремі та розглядаються судом.

Ключові слова: досудове розслідування; кримінальне провадження; об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування; об'єднання і виділення кримінального провадження; преюдиціальність судових рішень.

**ПРЕЮДИЦИАЛЬНОСТЬ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ
ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ВЫДЕЛЕНИЯ УГОЛОВНЫХ
ПРОИЗВОДСТВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ**

В статье освещены вопросы преюдициальности (обязательности) судебных решений в уголовном производстве при применении выделения уголовных производств. Указано о невозможности преюдициального значения приговоров и других судебных решений, в соответствии с которыми лица признаны виновными в совершении уголовных правонарушений с иными лицами, производства в отношении которых выделены в отдельные и рассматриваются судом.

Ключевые слова: досудебное расследование; уголовное производство; объединение и выделение материалов досудебного расследования; объединение и выделение уголовного производства; преюдициальность судебных решений.

Vasyl KOZII

**PREJUDICIALNESS OF COURT DECISIONS IN APPLYING
OF CRIMINAL PROCEEDINGS SEPARATION
IN LEGISLATION OF UKRAINE**

In the article the questions of obligatoriness of court decisions are lighted up in a criminal proceedings at application of separation of criminal proceedings. It is indicated about impossibility of obligatoriness of value of sentences and another court decisions persons are confessed that guilty in the feasance of criminal offences with another persons, productions in regard to that are distinguished separately and examined by a court.

Keywords: pre-trial investigation; criminal proceedings; unity and separation of materials of a prejudiciary inquiry; unity and separation of criminal proceedings; obligatoriness of court decisions.

